

دستاوردهای ۴۰ ساله توسعه آموزش تحصیلات تکمیلی علوم پزشکی در ایران

امیرمهدی طالب^۱، جمشید حاجتی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۱

چکیده

زمینه و هدف: شاخص آموزش عالی در هر جامعه یکی از مهم‌ترین زیربناهای ضروری برای تولید علم، توسعه پایدار و رفاه اجتماعی است. این شاخص در حیطه تحصیلات تکمیلی علوم پزشکی، به واسطه تأثیرگذاری همه جانبه آن در حوزه‌های متعدد زندگی فردی و اجتماعی از جمله حفظ و ارتقاء سلامت و گسترش همکاری‌های علمی ملی و بین‌المللی نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد. با توجه به سابقه دیرینه آغاز آموزش عالی به ویژه در حوزه علوم پزشکی و نیز بسترهای بالقوه موجود در بالندگی تحصیلات تکمیلی، در نوشتار حاضر وضعیت آموزش عالی سلامت در حوزه رشته‌های علوم پایه پزشکی در ۴۰ سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی در مقایسه با دوران قبل از آن مورد بررسی قرار گرفته است.

روش بررسی: اطلاعات لازم برای انجام این مطالعه با بهره‌گیری از مجموعه مستندات و مصوبات حوزه‌های مسئول معاونت آموزشی وزارت متبوع که وظیفه نظارت بر آموزش تحصیلات تکمیلی علوم پزشکی دارند از جمله شوراهای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی، گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی و عالی برنامه‌ریزی علوم پزشکی فراهم شده است.

یافته‌ها: آموزش در رشته‌های علوم پایه پزشکی تا پیش از انقلاب تنها محدود به ۱۷ رشته کارشناسی ارشد در تعداد معدودی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی وقت کشور بوده است. در خصوص مقطع دکترای تخصصی نیز اطلاعات موجود بیانگر آموزش ۲ رشته ایمنی‌شناسی (با عنوان ایمنوتراپی و سرولوژی) و اپیدمیولوژی آن هم فقط در دانشگاه تهران بوده است. انقلاب شکوهمند اسلامی زمینه رشد و توسعه چشمگیر رشته - محل‌های علوم پایه پزشکی در سراسر کشور را به گونه‌ای فراهم نمود که در حال حاضر تعداد ۸۱ برنامه آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد با ۹۰۱ رشته - محل و همچنین ۶۱ برنامه آموزشی در مقطع دکترای تخصصی با ۳۸۸ رشته - محل دایره فرایند آموزش در بخش تحصیلات علوم پایه پزشکی را به انجام می‌رسانند.

نتیجه‌گیری: بررسی آماری وضعیت توسعه تحصیلات دانشگاهی رشته‌های علوم پایه پزشکی در بازه زمانی ۴۰ ساله پس از پیروزی انقلاب اسلامی نشان دهنده رشد قابل توجه کمی از لحاظ تعداد رشته‌ها در مقاطع کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی و دانشگاه‌های پذیرنده می‌باشد. توجه جدی به الگوی توسعه رشته‌ها منطبق با نیازهای روز کشور و همچنین توجه جدی‌تر به کیفیت آموزش ضروری به نظر می‌رسد.

کلمات کلیدی: تحصیلات تکمیلی، علوم پایه پزشکی، کارشناسی ارشد، دکترای تخصصی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران، انقلاب اسلامی ایران

۱. استادیار معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاون دبیرخانه شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی
*۲. نویسنده مسئول، استاد گروه ایمونولوژی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، دبیر شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی

hajati@tums.ac.ir

راه‌اندازی دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳ ه.ش که با ادغام مهم‌ترین مؤسسات آموزشی آن زمان از جمله دارالفنون امیرکبیر، مدرسه علوم سیاسی، مدرسه طب ارومیه، مدرسه عالی فلاحت و صنایع روستایی، مدرسه فلاحت مظفر، مدرسه صنایع و هنرکمال‌الملک، مدرسه عالی معماری، مدرسه عالی حقوق و چند مرکز آموزش عالی دیگر رسماً آغاز به کار نمود، به تدریج عرصه آموزش شاخه‌های گوناگون علوم پزشکی از یک سو و زمینه توسعه مقاطع تحصیلات تکمیلی در رشته‌های علوم پایه پزشکی از سویی دیگر در کشور فراهم گردید (۲ و ۱). گرچه با تصویب قانون شورای آموزش پزشکی و تخصصی رشته‌های پزشکی مصوب توسط مجلس شورای ملی وقت در سال ۱۳۵۲، رویکرد تخصصی به نظام آموزش حوزه علوم پزشکی در شاکله ساختار آموزش عالی ایران مد نظر دست‌اندرکاران امور اجرایی کشور قرار گرفت، با این وجود تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، رشته‌های تحصیلات تکمیلی و نیز مراکز آموزشی توانمند در این حیطه، آن چنان که باید در سراسر کشور توسعه نیافت و همانند رشته پزشکی تنها اندک‌شماری از دانشگاه‌های آن دوران مجوز آموزش در مقاطع تکمیلی رشته‌های علوم پایه پزشکی از جمله رشته فارماکولوژی، اپیدمیولوژی، پرستاری، مامایی، رشته‌های علوم بهداشتی و تغذیه را از وزارت علوم و آموزش عالی وقت به دست آورده بودند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال تغییرات بنیادین حاصل از انقلاب فرهنگی در عرصه نظام آموزش عالی بر پایه مبانی و باورهای اصیل اسلامی و نیز اجرای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌های کشور، سیاست‌ها و راهبردهای ملی توسعه تحصیلات تکمیلی از جمله رشته‌های گوناگون علوم پایه پزشکی به مرحله اجراء گذاشته شد که از این رهگذر پس از دوران دفاع مقدس و به ویژه با تأسیس وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، شاهد رشد و توسعه روزافزون مراکز آموزش و پژوهش در این حوزه از علوم پزشکی کشور بودیم (۳). در این مقاله با ارائه آمار و اطلاعات

موجود در دبیرخانه شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی، که به استناد ماده ۱۲ قانون تشکیل شورای آموزش پزشکی و تخصصی، اولین بار طی سال ۱۳۶۸ در مجموعه ساختار اداری معاونت آموزشی وزارت متبوع فعالیت خود را آغاز نمود، سعی شده است سیمای آموزش تحصیلات تکمیلی رشته‌های علوم پزشکی بعد از ۴ دهه فعالیت پرفراز و نشیب جهت داوری و امعان نظر به جامعه علمی کشور و عموم علاقمندان عرضه شود.

روش بررسی:

برای دستیابی به اطلاعات لازم جهت انجام این مطالعه از مجموعه مستندات موجود در دبیرخانه شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی از جمله مصوبات ادوار گوناگون شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی، شورای عالی برنامه‌ریزی علوم پزشکی، شورای گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی معاونت آموزشی، اسناد کلان ملی مانند: نقشه جامع علمی و سلامت کشور و همچنین از بانک‌های اطلاعاتی Pubmed, Science Direct, پایگاه اطلاعات نشریات کشور (Magiran)، پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID) بهره‌گیری شده است.

یافته‌ها:

نتایج این مطالعه در حوزه تحصیلات تکمیلی مشتمل بر عناوین: برنامه‌های درسی رشته - مقاطع و پذیرش دانشجو در دو گروه کارشناسی ارشد و دکترا تخصصی به شرح ذیل ارائه شده است.

الف- برنامه‌های درسی رشته-مقاطع تا پیش از انقلاب اسلامی:

الف-۱- مقطع کارشناسی ارشد: پیش از انقلاب اسلامی برنامه‌های درسی رشته‌های اپیدمیولوژی، آمار زیستی، بهداشت محیط، حشره‌شناسی پزشکی طی سال ۱۳۴۵ و بقیه رشته‌ها به شرح جدول ۱ در وزارت علوم و آموزش عالی آن دوران تصویب و اجراء گردیده‌اند (۴).

ب- برنامه‌های درسی رشته - مقاطع پس از انقلاب اسلامی تا بهمن ماه سال ۱۳۹۷:

ب-۱- مقطع کارشناسی ارشد: تعدد و تنوع برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌های علوم پایه پزشکی که پس از انقلاب اسلامی تصویب و جهت اجراء ابلاغ گردیده‌اند، در جدول ۲ ارائه شده‌اند (۴).

الف-۲- مقطع دکترای تخصصی: تا پیش از انقلاب اسلامی تنها برنامه‌های درسی دوره تخصصی بالاتراز مقطع کارشناسی ارشد، که شاید بتوان آن را تقریباً معادل مقطع دکترای تخصصی رایج در تحصیلات دانشگاهی رایج محسوب نمود، برنامه درسی دوره دستیاری ۲ رشته اپیدمیولوژی و همچنین ایمنولوژی و سرولوژی بوده که به ترتیب در سال ۱۳۳۴ و ۱۳۵۰ برای اولین بار در دانشکده پزشکی تهران راه‌اندازی شده بودند (۴).

جدول ۱. برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌های علوم پایه پزشکی تصویب شده پیش از انقلاب شکوهمند اسلامی (۴)

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب	ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۱	اپیدمیولوژی	۱۳۴۵	۱۰	بهداشت حرفه‌ای ^۱	۱۳۵۳
۲	آمار زیستی	۱۳۴۵	۱۱	آموزش پرستاری	۱۳۵۴
۳	بهداشت محیط	۱۳۴۵	۱۲	پرستاری داخلی جراحی	۱۳۵۴
۴	حشره‌شناسی پزشکی	۱۳۴۵	۱۳	پرستاری جامعه	۱۳۵۴
۵	بیوشیمی	۱۳۴۸	۱۴	مدیریت خدمات پرستاری	۱۳۵۴
۶	مددکاری اجتماعی	۱۳۴۹	۱۵	روانشناسی بالینی	۱۳۵۴
۷	تغذیه	۱۳۵۱	۱۶	فیزیک پزشکی	۱۳۵۵
۸	علوم و صنایع غذایی	۱۳۵۲	۱۷	کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۱۳۵۶
۹	مدیریت توانبخشی	۱۳۵۳			

۱- این برنامه با عنوان "پرستاری صنعتی" تصویب و اجراء می‌شده است.

جدول ۲. برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌های علوم پایه پزشکی تصویب شده پس از انقلاب شکوهمند اسلامی (۴)

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب	ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۱	آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت	۱۳۶۲	۱۵	مدیریت خدمات پرستاری	۱۳۶۷
۲	آمار زیستی	۱۳۶۳	۱۶	فیزیک پزشکی	۱۳۶۷
۳	انگل‌شناسی پزشکی	۱۳۶۳	۱۷	ایمنی‌شناسی پزشکی	۱۳۶۷
۴	بافت‌شناسی پزشکی	۱۳۶۳	۱۸	ویروس‌شناسی پزشکی	۱۳۶۷
۵	علوم تشریحی	۱۳۶۳	۱۹	حشره‌شناسی پزشکی	۱۳۶۸
۶	قارچ‌شناسی پزشکی	۱۳۶۳	۲۰	مهندسی پزشکی (بیوالکترونیک)	۱۳۶۸
۷	بهداشت عمومی	۱۳۶۳	۲۱	مامایی	۱۳۶۹
۸	فیزیولوژی	۱۳۶۳	۲۲	شنوایی‌شناسی	۱۳۶۹
۹	بهداشت محیط	۱۳۶۳	۲۳	کار درمانی	۱۳۶۹
۱۰	خون‌شناسی و بانک خون	۱۳۶۳	۲۳	مدارک پزشکی	۱۳۶۹
۱۱	فیزیوتراپی	۱۳۶۳	۲۴	گفتار درمانی	۱۳۷۰
۱۲	علوم تغذیه	۱۳۶۳	۲۵	مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی	۱۳۷۱
۱۳	آموزش پرستاری	۱۳۶۵	۲۶	روان‌شناسی بالینی	۱۳۷۲
۱۴	آموزش پرستاری	۱۳۶۵	۲۷	علوم و صنایع غذایی	۱۳۷۳

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۶۱	مهندسی بیمارستان	۱۳۸۹
۶۲	پرستاری توانبخشی	۱۳۸۹
۶۳	پرستاری سالمندی	۱۳۸۹
۶۴	پرستاری نظامی	۱۳۸۹
۶۵	فناوری تصویربرداری پزشکی (CT Scan)	۱۳۹۰
۶۶	آموزش جامعه نگر در نظام سلامت	۱۳۹۰
۶۷	مشاوره در مامایی	۱۳۹۰
۶۸	مدیریت سلامت، ایمنی و محیط زیست	۱۳۹۰
۶۹	تاریخ علوم پزشکی	۱۳۹۱
۷۰	کارآفرینی در نظام سلامت	۱۳۹۱
۷۱	روان پرستاری	۱۳۹۱
۷۲	بهداشت روان	۱۳۹۱
۷۳	پرستاری اورژانس	۱۳۹۱
۷۴	پرستاری (داخلی-جراحی)	۱۳۹۱
۷۵	پرستاری سلامت جامعه	۱۳۹۱
۷۶	پرستاری کودکان	۱۳۹۱
۷۷	بهداشت پرتوها	۱۳۹۲
۷۸	مدیریت پسماند	۱۳۹۲
۷۹	بهره برداری و نگهداری از تأسیسات بهداشتی شهری	۱۳۹۲
۸۰	سم شناسی محیط	۱۳۹۲
۸۱	اتاق عمل	۱۳۹۲
۸۲	روان شناسی سلامت	۱۳۹۳
۸۳	روان شناسی بالینی کودک و نوجوان	۱۳۹۳
۸۴	بهداشت و ایمنی مواد غذایی	۱۳۹۳
۸۵	تکنولوژی آموزشی در علوم پزشکی	۱۳۹۳
۸۶	پدافند غیرعامل در نظام سلامت	۱۳۹۴
۸۷	سایبرنتیک پزشکی	۱۳۹۴
۸۸	ژورنالیزم پزشکی	۱۳۹۵
۸۹	مدیریت کیفیت هوا	۱۳۹۵
۹۰	پژوهش های بالینی	۱۳۹۵
۹۱	سلامت و ترافیک	۱۳۹۶
۹۲	تغذیه ورزشی	۱۳۹۶

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۲۸	آموزش پزشکی	۱۳۷۳
۲۹	ژنتیک انسانی	۱۳۷۴
۳۰	بیوشیمی بالینی	۱۳۷۵
۳۱	کنابداری و اطلاع رسانی پزشکی	۱۳۷۵
۳۲	مددکاری اجتماعی	۱۳۷۵
۳۳	اپیدمیولوژی	۱۳۷۶
۳۴	اعضای مصنوعی و وسایل کمکی	۱۳۷۶
۳۵	بهداشت حرفه ای	۱۳۷۶
۳۶	میکروب شناسی پزشکی	۱۳۷۶
۳۷	زیست فناوری پزشکی	۱۳۷۷
۳۸	اقتصاد بهداشت	۱۳۷۷
۳۹	بینایی سنجی	۱۳۸۲
۴۰	رفاه اجتماعی	۱۳۸۲
۴۱	طب سنتی ایرانی	۱۳۸۴
۴۲	نانوفناوری پزشکی	۱۳۸۴
۴۳	ارگونومی	۱۳۸۴
۴۴	رادیوبیولوژی و حفاظت پرتویی	۱۳۸۵
۴۵	انفورماتیک پزشکی	۱۳۸۶
۴۶	اخلاق پزشکی	۱۳۸۶
۴۷	علوم بهداشتی در تغذیه	۱۳۸۶
۴۸	پرستاری مراقبت های ویژه	۱۳۸۶
۴۹	پرستاری مراقبت های ویژه نوزادان	۱۳۸۸
۵۰	فیزیوتراپی ورزشی	۱۳۸۸
۵۱	فناوری تصویربرداری پزشکی (MRI)	۱۳۸۸
۵۲	میکروب شناسی مواد غذایی	۱۳۸۸
۵۳	علوم تغذیه در بحران و حوادث غیرمترقبه	۱۳۸۹
۵۴	تکنولوژی گردش خون	۱۳۸۹
۵۵	فناوری اطلاعات سلامت	۱۳۸۹
۵۶	ارزیابی فناوری سلامت	۱۳۸۹
۵۷	اکولوژی انسانی	۱۳۸۹
۵۸	برنامه ریزی یادگیری الکترونیکی	۱۳۸۹
۵۹	سلامت سالمندی	۱۳۸۹
۶۰	مهندسی پزشکی (زیست مواد)	۱۳۸۹

***۲ نکته قابل توجه در اطلاعات مندرج این جدول آنکه:

۱- رشته ها براساس ترتیب صعودی سال تصویب آورده شده اند.

۲- بنا به اختصار تنها به سال تدوین و تصویب هر برنامه درسی اشاره شده است. براساس ضوابط و مقررات موجود، برنامه های درسی هر ۴ سال یک بار مورد بازنگری قرار می گیرند. بنابراین بسیاری از برنامه های درسی مندرج در این جدول بارها توسط هیأت های ممتحنه، ارزشیابی و برنامه ریزی ذیربط بازنگری و در واقع به روز و مجدداً پس از تصویب توسط شورای عالی برنامه ریزی علوم پزشکی، جهت اجراء به دانشگاه های علوم پزشکی کشور ابلاغ شده اند.

پزشکی است که پس از انقلاب اسلامی تصویب و جهت اجراء ابلاغ گردیده‌اند (۴).

ب-۲- مقطع دکترای تخصصی: جدول ۳ بیانگر تعدد و تنوع برنامه‌های درسی مقطع دکترای تخصصی رشته‌های علوم پایه

جدول ۳. برنامه‌های درسی مقطع دکترای تخصصی رشته‌های علوم پایه پزشکی تصویب شده پس از انقلاب شکوهمند اسلامی (۴).

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب	ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۲۸	آمار زیستی	۱۳۸۵	۱	حشره‌شناسی پزشکی	۱۳۶۷
۲۹	پزشکی مولکولی	۱۳۸۵	۲	علوم آزمایشگاهی	۱۳۶۷
۳۰	نانوفناوری پزشکی	۱۳۸۵	۳	بهداشت محیط	۱۳۶۸
۳۱	آموزش پزشکی	۱۳۸۶	۴	فیزیولوژی	۱۳۷۱
۳۲	شنوایی‌شناسی	۱۳۸۶	۵	ایمنی‌شناسی پزشکی	۱۳۷۱
۳۳	علوم اعصاب	۱۳۸۶	۶	خون‌شناسی آزمایشگاهی و علوم انتقال خون	۱۳۷۱
۳۴	اپیدمیولوژی	۱۳۸۷	۷	قارچ‌شناسی پزشکی	۱۳۷۱
۳۵	بیولوژی تولیدمثل	۱۳۸۷	۸	فرآورده‌های بیولوژیک	۱۳۷۱
۳۶	اخلاق پزشکی	۱۳۸۷	۹	ویروس‌شناسی پزشکی	۱۳۷۲
۳۷	اعضای مصنوعی و وسایل کمکی	۱۳۸۷	۱۰	علوم تغذیه	۱۳۷۳
۳۸	اقتصاد بهداشت	۱۳۸۷	۱۱	علوم و صنایع غذایی	۱۳۷۳
۳۹	پروتئومیکس کاربردی	۱۳۸۷	۱۲	بهداشت حرفه‌ای	۱۳۷۴
۴۰	سیاست‌گذاری سلامت	۱۳۸۷	۱۳	بیوشیمی بالینی	۱۳۷۴
۴۱	طب سنتی ایرانی	۱۳۸۷	۱۴	آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت	۱۳۷۵
۴۲	کار درمانی	۱۳۸۷	۱۵	بافت‌شناسی پزشکی	۱۳۷۵
۴۳	مطالعات اعتیاد	۱۳۸۷	۱۶	مدیریت اطلاعات بهداشتی و درمانی	۱۳۷۵
۴۴	مهندسی بافت	۱۳۸۷	۱۷	روان‌شناسی بالینی	۱۳۷۵
۴۵	مهندسی پزشکی (بیوالکترونیک)	۱۳۸۷	۱۸	میکروپزشکی	۱۳۷۶
۴۶	انفورماتیک پزشکی	۱۳۸۸	۱۹	فیزیک پزشکی	۱۳۷۶
۴۷	روان‌شناسی نظامی	۱۳۸۸	۲۰	فارماکولوژی پزشکی	۱۳۷۷
۴۸	سالمندشناسی	۱۳۸۸	۲۱	مدیریت اطلاعات بهداشتی و درمانی	۱۳۷۷
۴۹	فیزیوتراپی ورزشی	۱۳۸۸	۲۲	علوم تشریحی	۱۳۷۷
۵۰	فیزیولوژی ورزش	۱۳۸۸	۲۳	ژنتیک انسانی	۱۳۷۸
۵۱	توکسین‌های میکروبی	۱۳۸۹	۲۴	انگل‌شناسی پزشکی	۱۳۷۹
۵۲	سلامت در بلایا و فوریت‌ها	۱۳۸۹	۲۵	گفتار درمانی	۱۳۸۲
۵۳	سلامت و رفاه اجتماعی	۱۳۸۹	۲۶	مددکاری اجتماعی	۱۳۸۲
۵۴	کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۱۳۸۹	۲۷	زیست‌فناوری پزشکی	۱۳۸۴
۵۵	مشاوره توانبخشی	۱۳۸۹			

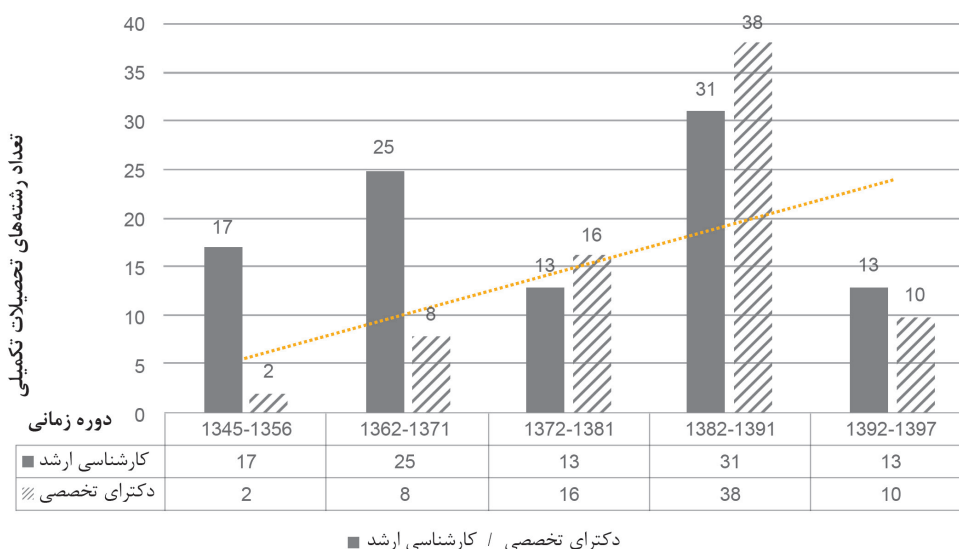
ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۶۴	ارگونومی	۱۳۹۳
۶۵	بهداشت و ایمنی مواد غذایی	۱۳۹۴
۶۶	زیست پزشکی سامانه‌ای	۱۳۹۴
۶۷	مامایی	۱۳۹۴
۶۸	آینده پژوهی سلامت	۱۳۹۵
۶۹	برنامه ریزی یادگیری الکترونیکی در علوم پزشکی	۱۳۹۶
۷۰	علوم بیومدیkal مقایسه‌ای	۱۳۹۷
۷۱	فیزیولوژی هوافضا	۱۳۹۷

ردیف	برنامه درسی رشته	سال تصویب
۵۶	علوم سلولی کاربردی	۱۳۹۰
۵۷	بینایی‌سنجی	۱۳۹۱
۵۸	سیاست‌های غذا و تغذیه	۱۳۹۱
۵۹	تاریخ علوم پزشکی	۱۳۹۱
۶۰	مدیریت اطلاعات سلامت	۱۳۹۱
۶۱	مدیریت تحقیقات و فناوری در نظام سلامت	۱۳۹۱
۶۲	مهندسی پزشکی (رباتیک)	۱۳۹۱
۶۳	علوم و فناوری‌های تصویربرداری پزشکی (تصویربرداری سلولی مولکولی و تصویربرداری عصبی)	۱۳۹۲

***۲ نکته قابل توجه در اطلاعات مندرج این جدول آنکه: ۱- رشته‌ها براساس ترتیب صعودی سال تصویب آورده شده‌اند. ۲- بنا به اختصار تنها به سال تدوین و تصویب هر برنامه درسی اشاره شده است. براساس ضوابط و مقررات موجود، برنامه‌های درسی هر ۴ سال یک بار مورد بازنگری قرار می‌گیرند. بنابراین بسیاری از برنامه‌های درسی مندرج در این جدول بارها توسط هیأت‌های امتحانه، ارزشیابی و برنامه‌ریزی ذیربط بازنگری و در واقع به روز و مجدداً پس از تصویب توسط شورای عالی برنامه‌ریزی علوم پزشکی، جهت اجراء به دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور ابلاغ شده‌اند.

نمودار ۱ سیر توسعه و الگوی راه اندازی رشته‌های علوم پایه پزشکی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی پیش و پس از انقلاب (چهار دهه) را به صورت ذیل نشان می‌دهد.

نمودار ۱. چگونگی روند گسترش رشته‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی پیش و پس از انقلاب اسلامی

بحث:

روند گسترش آموزش عالی در کشور به ویژه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا حدود زیادی تابع نیازهای مقاطع زمانی مختلف بوده است. به عنوان مثال در دهه اول، تربیت نیروی انسانی برای پاسخگویی به نیازهای گوناگون در زمینه بهداشت و درمان، محرک اصلی در گسترش رشته‌ها و محل‌های پذیرش و همچنین تأسیس دانشگاه‌ها و دانشکده‌های جدید بوده است. با گذر از دهه اول و در سال‌های میانی دهه دوم، موضوع کیفیت و عمق بخشیدن به دانش‌های گوناگون در سطح دانشگاه‌ها موجب اقبال سیاست‌گذاران و مسئولان حوزه آموزش عالی به امر پژوهش گردید که ثمرات آن به تدریج در دهه سوم در رتبه بندی‌های بین‌المللی پدیدار گردید. در گام بعد و در سال‌های پایانی دهه سوم توجه به فناوری و رسالت آموزش عالی در تأمین نیازهای فناوری کشور در حوزه‌های مختلف از نقاط عطف حرکت آموزش عالی حوزه سلامت به شمار می‌آید. در این زمینه تأسیس رشته‌های فناوری محور و عمدتاً با رویکرد بین رشته‌ای نظیر، نانو فناوری، مهندسی بافت، علوم سلولی کاربردی، علوم اعصاب و رشته‌های متعدد دیگر از این قبیل قابل ذکر می‌باشد [۱] (۵-۶).

در سال‌های اخیر توجه به گفتمان دانشگاه‌های نسل سوم و چهارم و دانشگاه‌های نوآور و کارآفرین در همین راستا مد نظر قرار گرفته است. همچنین طی سال‌های اخیر علاوه بر توجه به جایگاه کشور در رتبه بندی‌های مبتنی بر بروندادهای پژوهشی، دیدگاه سیاست‌گذاران به جایگاه کشور در رتبه بندی‌های مبتنی بر فناوری نظیر Global Innovation Index نیز معطوف گردیده است.

نکته مهم و ضروری در این زمینه اتخاذ سیاست‌های

هماهنگ و هم افزا برای آموزش عالی حوزه سلامت در جهت نیل به اهداف روزآمد آن می‌باشد. هماهنگی کامل حوزه‌های مسئول وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در امر آموزش و پژوهش و نهادهای مرتبط نظیر معاونت علمی ریاست جمهوری و ستادهای علمی زیر مجموعه آن در این راستا از ضرورت تام برخوردار است.

نتیجه‌گیری

نگاهی گذرا به سیر تحولات آموزش عالی سلامت در رشته‌های حوزه سلامت در چهار دهه پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی نشان دهنده رشد کمی قابل توجه در تعداد و گستره رشته‌ها در حیطه‌های علوم پایه پزشکی، بهداشتی، توانبخشی، پرستاری و مامایی، پیراپزشکی و حوزه‌های میان رشته‌ای با علوم فنی و مهندسی و علوم انسانی است. شاید از مهم‌ترین و ضروری‌ترین اقدامات در دهه پنجم، تنظیم دقیق الگوی توسعه کمی مطابق با الزامات آمایش سرزمین، توجه به کیفیت و همچنین برنامه‌ریزی برای انطباق توسعه آموزش عالی با ویژگی‌های دانشگاه‌های هزاره سوم باشد. امید که مجموعه این اقدامات به ارتقای جایگاه آموزش عالی در پاسخگویی به نیازهای تحول یابنده جامعه و کشور در پایان این دهه منجر گردد.

تشکر و قدردانی

بر خود لازم می‌دانیم از تمامی همکاران محترم دبیرخانه شورای آموزش علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی که هر یک نقش مهمی در تهیه آمار و اطلاعات موجود در این واحد داشته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی نماییم.

- 1- The history of higher education in Iran, accessible through the website at: https://en.wikipedia.org/wiki/Higher_education_in_Iran
- 2- History of the establishment of the University of Tehran, accessible at the website at: <https://ut.ac.ir/en/page/756>
- 3- CD sets of rules and decisions of the Supreme Council of Cultural Revolution, the Supreme Council of Cultural Revolution, and Tehran, Iran.
- 4- The collection of documents and approvals of the Council for Basic Medical Sciences, Health and Graduate's Education from the beginning to the present, accessible through the website at: <http://mbs.behdasht.gov.ir/>
- 5- Razavi SM, Khaleghnejad TA, Mortazavi TSA, Rajabi M. Defining the extent of Developing postgraduate degrees of medical sciences throuhut the country. 2017
- 6- Comprehensive Health Science Map, Special Committee on Health and Life Sciences of the Supreme Council of the Cultural Revolution, Ministry of Health, Treatment and Medical Education, 2009

40 Year's Achievements of Development in Postgraduate Educations of Iran's Medical Sciences

Amir Mahdi Taleb¹, Jamshid Hadjati^{2*}

Abstract:

Background and objective: High education's index in each society is one of the most important necessary foundations for knowledge creation, stable development and social welfare, too. In the field of medical sciences' postgraduate discipline, the mentioned index has specific role and position because of all-inclusive impressiveness on several parts of individual and social life among the health protection and its promotion and also the expanse of national and international scientific collaborations. In the present writing, the situation of postgraduates' health education at the scope of medical basic sciences has been surveyed during 40 years after victory of the Islamic revolution in comparison with its past period.

Methods and Materials: The data needed for fulfilling this survey has been obtained with seeking between available documentations and enactments issued by responsible departments of deputy for education which have legal duty for supervision upon the postgraduate programs such as Council for Basic Medical Sciences, Health and Graduate's Education; outspreading of the medical Universities; curriculum programing of the medical sciences.

Results: Before the Islamic revolution, education in medical basic sciences had been limited just to 17 Master courses at a few number of Iranian Universities and other for high educational centers. Available data about the Ph.D. courses at that period indicate the training of 2 programs respectively in immunology (entitled to immunotherapy and serology) and the second one as, epidemiology had been run only at Tehran University. Glorious Islamic revolution predisposed backgrounds of the salient growth and prominent development of medical basic sciences around the Country which resulted to 81 Master curriculum and 61 Ph.D. programs respectively in 901 and 388 course-places are training right now.

Conclusion: The statistical study on situation of academic education's development for medical basic sciences' disciplines demonstrates the noticeable quantitative growth in Master and Ph.D. degrees and also registered medical Universities during a 40 yearly spam. There are solemn attentions to the pattern development of academic disciplines coincidentally with daily requirements of the Country and even with more considerations on the quality of education process.

Keywords: Postgraduate Education, Medical Basic Sciences, MSc., Ph.D., Iranian Ministry of Health, Treatment and Medical Education, Islamic Revolution of Iran.

1. Deputy for The Secretariat of the Council for Basic Medical Sciences, Health and Graduate's Education, Ministry of Health, Treatment and Medical Sciences, Tehran, Iran.

2*. Corresponding Author, Department of Immunology, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: hajatij@tums.ac.ir